

Groteska, oniryzm, humor.

Bibliografia:

- Źródło: Jerzy Pilch, *Marsz Polonia*, Warszawa 2008.
- Źródło: Jan Błoński, *Rozbieranie Józia. Lektura „Ferdydurke” Witolda Gombrowicza*.

Groteska, oniryzm, humor.



Hieronim Bosch, *Niesienie krzyża*, 1510–1535
Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Czy wiesz, skąd pochodzi termin „groteska”? Co łączy określenie kategorii estetycznej z legendarnym Złotym Domem Nerona?

Włoskie określenie *la grottesca* pochodzi do słowa *la grotta*, oznaczającego jaskinię lub piwnicę. Na przełomie wieku XV i XVI, podczas wykopalisk w Rzymie, natrafiono na podziemia, które odkrywcy początkowo uznali za naturalne groty. Szybko jednak okazało się, że ich ściany pokryte są freskami, przedstawiającymi fantastyczne stworzenia. Były to komnaty Złotego Pałacu cesarza Nerona. Charakterystyczne malarstwo ukazujące dziwaczne roślinno-zwierzęce hybrydy nazwano więc groteskowym od rzymskich grot, gdzie odnaleziono freski. Wkrótce termin rozszerzył swoje znaczenie, obejmując także inne dziedziny sztuki.

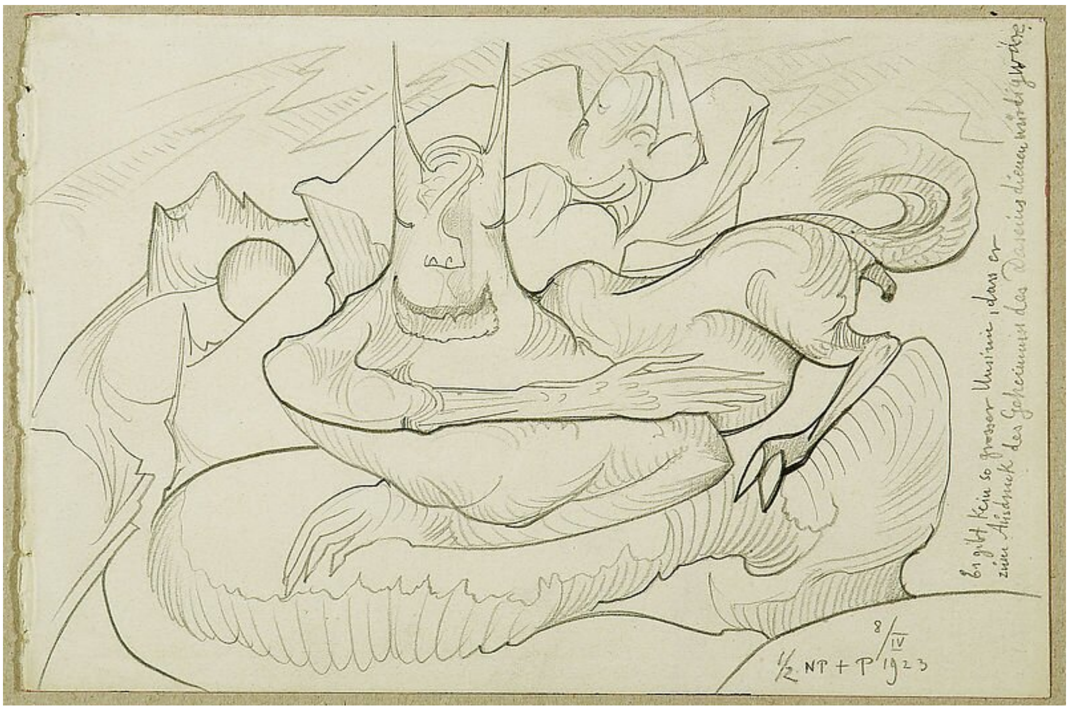
> **Twoje cele**
>
> - Opiszesz cechy groteski i oniryzmu.
> - Określisz środki językowe służące kreowaniu groteskowego obrazu świata.
> - Przeanalizujesz źródła komizmu w utworach o charakterze groteskowym.
> - Zinterpretujesz fragmenty powieści *Marsz Polonia* przy użyciu kategorii estetycznej groteski.

Przeczytaj

Groteska i oniryzm były chętnie wykorzystywane przez twórców w II połowie XX i na początku XXI wieku. Pozwalały wyrazić, niejednokrotnie dobitniej niż za pomocą konwencji realistycznej, tragiczne doświadczenia jednostki i społeczeństwa. Poetyka snu służyła m.in. docieraniu do głęboko ukrytych emocji i przeżyć, których nie da się przekazać wprost. Groteska – posługująca się deformacją, łącząca sprzeczne porządki estetyczne – okazywała się dla niektórych twórców najbardziej adekwatnym sposobem opisu świata zagrożonego katastrofą. Pozwalała przy tym zachować dystans, rozbroić grozę za pomocą swoistego, często czarnego humoru.

Groteskowy obraz świata

Groteska to szczególny sposób budowania świata przedstawionego, podający w wątpliwość logiczny charakter rzeczywistości, kontestujący zasady prawdopodobieństwa zdarzeń i wszelkie konwencje. Można określić groteskę jako rodzaj komizmu, który jednak często miesza się z tragizmem. Łączy elementy fantastyczne lub baśniowe z realizmem i naturalizmem, miesza piękno z potwornością, wzniosłość z trywialnością. Ukazuje wynaturzoną rzeczywistość i powołuje do życia monstrualne istoty. W efekcie buduje nastrój grozy, co różni ją od satyry i parodii. Bywa wyrazem katastrofizmu i stanowi przejaw buntu wobec dogmatyzmu.



Stanisław Ignacy Witkiewicz, *Kompozycja symboliczna*, 1923

Źródło: Muzeum Narodowe w Warszawie, domena publiczna.

Początki groteski dostrzega się w komediowych utworach Arystofanesa, a także w twórczości ludowej. W XVI wieku francuski pisarz François Rabelais (1494–1553) posłużył się groteską, ukazując losy dwóch olbrzymów w powieści *Gargantua i Pantagruel*. Elementy groteskowego ujęcia rzeczywistości widoczne są u Szekspira, a także w utworach Nikołaja Gogola i Franza Kafki. Prawdziwy rozkwit groteski nastąpił w teatrze absurdu w latach 1950-1965. Dramaty Samuela Becketta, Jeana Geneta, Artura Adamowa i Eugène'a Ionesco oraz Harolda Pintera ukazywały zagubienie człowieka w świecie pogrążającym się w chaosie, zakłamanym, pozbawionym sensu metafizycznego. W teatrze polskim prekursorem tego nurtu był Stanisław Ignacy Witkiewicz, a inni czołowi przedstawiciele to Stanisław Mrożek i Tadeusz Różewicz. Groteska stanowi także charakterystyczny rys twórczości Brunona Schulza i Witolda Gombrowicza. Dla wszystkich tych autorów groteskowe ujęcie rzeczywistości było sposobem wyrażania tragizmu istnienia i bezradności jednostki, a zarazem budowania dystansu wobec świata i zagrożeń, jakie niosła ze sobą rzeczywistość przełomu wieków. Czarny humor był środkiem stylistycznym, ale i mechanizmem obronnym.

Oniryzm

Podczas gdy groteska była próbą dotarcia do istoty rzeczywistości, poetyka snu pozwalała twórcom na dotarcie do wnętrza człowieka – najgłębiej skrywanych lęków i motywacji. Sen bywa koszmarem. Jest irracjonalny i absurdalny - jest tym samym groteskowy. Poetyka snu wydobywała nieuświadomione pragnienia i pozwalała dojść do głosu proroczym wizjom. Oniryzm opierał się na uniwersalnej symbolice i nasycał tą symboliką wizyjne obrazy, w których występowały elementy rzeczywiste. Sen jako taki stanowił metaforę życia, nad którym człowiek nigdy nie można mieć pełnej kontroli. Właśnie ten moment utraty kontroli człowiek ujmuje w słowach: „chyba śnię”. Wtedy czuje, że rzeczywistość go przerasta - wydaje się nierzeczywista.

Czasy totalitaryzmu były przez twórców ukazywane jako koszmar, który przydarza się jednostce zanurzonej w historii. Formułowanie związanych z tym zagrożeń stanowiło pierwszy krok ku wolności. Połączenie groteski z poetką snu pozwalało wyznaczyć w literaturze obszar wolności.



Barthel Beham, *Dziecko śpiące, wsparte na czaszce*, 1525
Źródło: Muzeum Narodowe w Warszawie, domena publiczna.

Groteska i poetyka snu we współczesnej prozie polskiej

Wydana w 2008 roku powieść Jerzego Pilcha *Marsz Polonia* opowiada o polskich mitach i obsesjach, ukazuje Polskę zniszczoną przez komunizm i zdeformowaną przez kapitalizm. Pilch uruchamia moc wyobraźni, by stworzyć oszałamiającą opowieść o transformacji ustrojowej i przemianie narodowej mentalności. Powołuje cały korowód groteskowych postaci i kreuje wizję kraju przypominającą senny koszmar. Sięga do archetypów i świętości, by zderzyć je z trywialnymi przejawami współczesności. Formułuje ironiczne obserwacje i prowokuje czytelnika do krytycznego myślenia – analizowania rzeczywistości społeczno-politycznej i weryfikacji systemu wartości. *Marsz Polonia* to jeden z ciekawszych przykładów groteski w polskiej prozie współczesnej.



Film dostępny pod adresem https://zpe.gov.pl/a/DvOME6eO2

Film nawiązujący do treści materiału pod tytułem Jerzy Pilch *Marsz Polonia*, fragmenty.

Jerzy Pilch

Marsz Polonia

Chór zmęczonych głosów unosi się nad Polską. Słyszeliście nieraz, a może przestaliście słyszeć, bo słychać na okrągło. Mistrzowsko wytrenowane zmęczone basy, tenory, barytony, kontratenory, a nawet alty śpiewają na rogach ulic, na wielkich placach, na koronach stadionów, na podestach ciemnych klatek schodowych, w przejściach podziemnych, na dworcach, w supermarketach. W knajpach krążą pomiędzy stolikami, włażą do przedziałów w pociągach. Wdrapują się na postumenty posągów. Półnadzy stoją godzinami nad lodowatą rzeką. Przeglądają książki i gazety w empikach.

Nieraz mam wrażenie, że jest jeden wszędobylski i nieustannie zmieniający charakteryzację solista. Płynnie obraca kierownicą taksówki, przychodzi zainstalować dekoder w telewizorze, mieszka piętro wyżej, pisze i rozsyła kilkudziesięciostronicowe epistoły, całymi dniami grzebie w Internecie, jego nieruchoma sylwetka rysuje

się nad brudną szybą parterowego domu, stoi po drugiej stronie przejścia dla pieszych i nie rusza go zmiana świateł; jest przy mnie. [...]

Szukałem starych znajomych z autokaru: eksperta piłkarskiego, drugorzędnej piosenkarki z pierwszorzędnym biustem, towarzysza Garstki – nigdzie ich nie było. Mit Solidarności mignął mi z daleka, nie rzuciłem się jego śladem, akurat na kontakcie z nim najmniej mi zależało; nawet z oddali widać było, że nadal nie może sobie znaleźć miejsca; może to zresztą był on, może nie on – od sobowtórów wszelkiej maści aż się wkoło roiło. Piłsudski tańczył z Marylin Monroe; Saddam Husajn z Marylą Rodowicz; Lew Tołstoj, a może Rasputin, z Sharon Stone; kaskaderzy odtwórców głównych ról z dublerkami gwiazd – kurtki, suknie, peruki nie do odróżnienia. Ludzie leżeli na sobie jak w zbiorowej mogile, wszyscy z sobą gadali, wszyscy świetnie się znali. Z licznych grillów i polowych kuchni szło tropikalne ciepło, pot spływał z czół, ekstra balsamy parowały z obnażonych ramion. Hawańskie hostessy w wysoce niekompletnych strojach ludowych roznosiły trunki. Stoły ustawione w pisane cyrylicą rewolucyjne hasła uginały się od żarcia. Masywna ruda chmura wisiała nad zewnętrznym ogrodem, za nią płynęła jej granatowa kopia.

Źródło: Jerzy Pilch, *Marsz Polonia*, Warszawa 2008.

Słownik

archetyp

(gr. *arche* – początek, *typos* – typ) 1. pierwowzór, prototyp jakiejś postaci, zdarzenia, motywu, symbolu lub schematu; 2. w psychoanalitycznej teorii C. G. Junga: wspólny wszystkim ludziom, dziedziczny wzorzec reagowania i postrzegania świata

czarny humor

(łac. *humor* – ciecz, wilgoć) – odmiana komizmu, w której efekty absurdalne łączą się z elementami grozy, makabry; polega na przedstawianiu motywów budzących strach lub odrazę w sposób zabawny; czarny humor odgrywał istotną rolę w koncepcjach estetycznych surrealizmu, stosowany z upodobaniem przez teatr absurdu

groteska

(fr. *grotesque* dziwaczny, dziwaczność) – określenie szczególnego rodzaju komizmu, którego właściwością jest odrzucenie przyjętych zasad prawdopodobieństwa, prowadzące do powstania zdeformowanego, obrazu rzeczywistości; charakterystyczne dla groteski jest współwystępowanie elementów tragizmu i komizmu, czy kontrastu, które służą celom satyrycznym lub parodystycznym; utwór literacki o elementach komicznie przejaskrawionych, nieprawdopodobnych, karykaturalnych

ironia

(gr. *eironeía* – przestawianie, pozorowanie) – drwina, złośliwość lub szyderstwo ukryte w wypowiedzi pozornie aprobującej, nadanie wypowiedzi odwrotnego sensu w stosunku do tego, co wynika ze znaczenia użytych słów, na przykład w celu ośmieszenia poglądów czy cech rozmówcy lub pokazania dystansu wobec osób czy zjawisk; wypowiedź zawierająca ironię najczęściej jest krytyką lub naganą, która przyjmuje formę pozornej pochwały; ironia jest narzędziem literackim, w którym wybrane słowa są celowo używane do wskazania znaczenia innego niż dosłowne, można wyróżnić ironię słowną i sytuacyjną

naturalizm

(fr. *naturalisme* < łac. *natura* - natura) – kierunek literacki ukształtowany w 2. połowie XIX wieku we Francji; zgodnie z założeniami naturalistów rzeczywistość w dziele literackim miała być przedstawiana w obiektywistyczny sposób; istotną rolę odgrywały motywacje biologiczne wpływające na postępowanie bohaterów literackich; do najwybitniejszych przedstawicieli tego kierunku zalicza się Emila Zolę

oniryzm

(gr. *óneiros* ‘sen’, ‘marzenie senne’) – tendencja w literaturze, sztukach plastycznych i filmie polegająca na kreowaniu rzeczywistości na wzór snu i nawiązywaniu w budowie utworu do reguł rządzących marzeniem sennym

realizm

(fr. *réalisme*) – w literaturze prąd spopularyzowany w prozie 2. poł. XIX w., dążący do jak najwierniejszego odzwierciedlenia świata znanego czytelnikowi z codzienności. Realiści opisywali wydarzenia, bohaterów i ich egzystencję w sposób reprezentatywny dla przedstawianej w utworze grupy społecznej (

Prezentacja TED

Polecenie 1

Scharakteryzuj groteskę jako kategorię estetyczną.

Polecenie 2

Określ, na czym polega kontestacyjny charakter groteski.



Film dostępny pod adresem https://zpe.gov.pl/a/DhHwPwAfQ

Film nawiązujący do treści materiału pod tytułem Czym jest groteska?

Sprawdź się

Jerzy Pilch

Marsz Polonia

Chór zmęczonych głosów unosi się nad Polską. Słyszeliście nieraz, a może przestaliście słyszeć, bo słychać na okrągło. Mistrzowsko wytrenowane zmęczone basy, tenory, barytony, kontratenory, a nawet alty śpiewają na rogach ulic, na wielkich placach, na koronach stadionów, na podestach ciemnych klatek schodowych, w przejściach podziemnych, na dworcach, w supermarketach. W knajpach krążą pomiędzy stolikami, włażą do przedziałów w pociągach. Wdrapują się na postumenty posągów. Półnadzy stoją godzinami nad lodowatą rzeką. Przeglądają książki i gazety w empikach.

Nieraz mam wrażenie, że jest jeden wszędobylski i nieustannie zmieniający charakteryzację solista. Płynnie obraca kierownicą taksówki, przychodzi zainstalować dekoder w telewizorze, mieszka piętro wyżej, pisze i rozsyła kilkudziesięciostronicowe epistoły, całymi dniami grzebie w Internecie, jego nieruchoma sylwetka rysuje się nad brudną szybą parterowego domu, stoi po drugiej stronie przejścia dla pieszych i nie rusza go zmiana świateł; jest przy mnie. [...]

Szukałem starych znajomych z autokaru: eksperta piłkarskiego, drugorzędnej piosenkarki z pierwszorzędnym biustem, towarzysza Garstki – nigdzie ich nie było. Mit Solidarności mignął mi z daleka, nie rzuciłem się jego śladem, akurat na kontakcie z nim najmniej mi zależało; nawet z oddali widać było, że nadal nie może sobie znaleźć miejsca; może to zresztą był on, może nie on – od sobowtórów wszelkiej maści aż się wkoło roiło. Piłsudski tańczył z Marylin Monroe; Saddam Husajn z Marylą Rodowicz; Lew Tołstoj, a może Rasputin, z Sharon Stone; kaskaderzy odtwórców głównych ról z dublerkami gwiazd – kurtki, suknie, peruki nie do odróżnienia.

Ludzie leżeli na sobie jak w zbiorowej mogile, wszyscy z sobą gadali, wszyscy świetnie się znali. Z licznych grillów i polowych kuchni szło tropikalne ciepło, pot spływał z czół, ekstra balsamy parowały z obnażonych ramion. Hawańskie hostessy w wysoce niekompletnych strojach ludowych roznosiły trunki. Stoły ustawione w pisane cyrylicą rewolucyjne hasła uginały się od żarcia. Masywna ruda chmura wisiała nad zewnętrznym ogrodem, za nią płynęła jej granatowa kopia.

Źródło: Jerzy Pilch, *Marsz Polonia*, Warszawa 2008.

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Jakie są cechy groteski? Zaznacz właściwe odpowiedzi.

- [ ] Ukazywanie wewnętrznego świata jednostki.
- [ ] Łączenie komizmu z tragizmem.
- [ ] Wyrażanie określonej postawy światopoglądowej.
- [ ] Łączenie patosu z trywialnością.
- [ ] Parodiowanie rzeczywistości.
- [ ] Ukazywanie uniwersalnego systemu wartości.
- [ ] Budzenie poczucia grozy.
- [ ] Obecność elementów fantastycznych.
- [ ] Analizowanie ludzkich motywacji.
- [ ] Ukazywanie problemów o charakterze społecznym.
- [ ] Dysharmonia form i zasad konstrukcji.
- [ ] Łączenie brzydoty z pięknem.

Ćwiczenie 2

Na podstawie fragmentu powieści *Marsz Polonia* określ, jakie środki stylistyczne pozwalają autorowi osiągnąć efekt groteski.

Ćwiczenie 3

Wyjaśnij, co jest przedmiotem opisu zawartego w przytoczonym fragmencie prozy Jerzego Pilcha. Zaznacz poprawną odpowiedź.

- Fragment opisuje oniryczną podróż bohatera.
- Fragment opisuje polskie społeczeństwo po transformacji ustrojowej.
- Fragment opisuje groteskowy sen autora.

Ćwiczenie 4

Zaznacz cechy typowe dla oniryzmu.

- [ ] ukazywanie motywacji psychologicznej
- [ ] sugestywność
- [ ] stosowanie perswazji
- [ ] zagadkowość
- [ ] wizyjność
- [ ] symbolizm
- [ ] alogiczność
- [ ] nastrój grozy
- [ ] naturalizm
- [ ] precyzja konstrukcji
- [ ] barwność wizji
- [ ] analityczny obraz rzeczywistości
- [ ] natarczywość powracających obrazów

Ćwiczenie 5

Wypisz z fragmentu *Marszu Polonia* Jerzego Pilcha opisy charakterystyczne dla groteski i oniryzmu.

Ćwiczenie 6

Określ najistotniejszą cechę wspólną dla konstrukcji fabuły w grotesce i w oniryzmie i zastanów się nad jej celowością.

Ćwiczenie 7

Wyjaśnij, na czym polega humor w grotesce. W tym celu uzupełnij mapę myśli.

Ćwiczenie 8

Opisz w groteskowy sposób jeden dzień swojego życia.

Dla nauczyciela

Autor: Joanna Oparek

Przedmiot: Język polski

Temat: Groteska, oniryzm, humor.

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony

Podstawa programowa:
Zakres podstawowy
Treści nauczania – wymagania szczegółowe
I. Kształcenie literackie i kulturowe.
1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:
2) rozpoznaje konwencje literackie i określa ich cechy w utworach (fantastyczną, symboliczną, mimetyczną, realistyczną, naturalistyczną, groteskową);
4) rozpoznaje w tekście literackim środki wyrazu artystycznego poznane w szkole podstawowej oraz środki znaczeniowe: oksymoron, peryfrazę, eufonię, hiperbolę; leksykalne, w tym frazeologizmy; składniowe: antytezę, paralelizm, wyliczenie, epiforę, elipsę; wersyfikacyjne, w tym przerzutnię; określa ich funkcje;
5) interpretuje treści alegoryczne i symboliczne utworu literackiego;
6) rozpoznaje w tekstach literackich: ironię i autoironię, komizm, tragizm, humor, patos; określa ich funkcje w tekście i rozumie wartościujący charakter;
7) rozumie pojęcie groteski, rozpoznaje ją w tekstach oraz określa jej artystyczny i wartościujący charakter;
9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;
10) rozpoznaje w utworze sposoby kreowania: świata przedstawionego (fabuły, bohaterów, akcji, wątków, motywów), narracji, sytuacji lirycznej; interpretuje je i wartościuje;
14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;
15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;
II. Kształcenie językowe.
2. Zróżnicowanie języka. Uczeń:

6) rozpoznaje rodzaje stylizacji (archaizacja, dialektyzacja, kolokwializacja, stylizacja środowiskowa, biblijna, mitologiczna itp.) oraz określa ich funkcje w tekście;
4. Ortografia i interpunkcja. Uczeń:
1) stosuje zasady ortografii i interpunkcji, w tym szczególnie: pisowni wielką i małą literą, pisowni łącznej i rozłącznej partykuły nie oraz partykuły -bym, -byś, -by z różnymi częściami mowy; pisowni zakończeń -ji, -ii, -i ; zapisu przedrostków roz-, bez-, wes-, wz-, ws-; pisowni przyimków złożonych; pisowni nosówek (a, ę) oraz połączeń om, on, em, en ; pisowni skrótów i skrótowców;
III. Tworzenie wypowiedzi.
1. Elementy retoryki. Uczeń:
4) wyjaśnia, w jaki sposób użyte środki retoryczne (np. pytania retoryczne, wyliczenia, wykrzyknienia, paralelizmy, powtórzenia, apostrofy, przerzutnie, inwersje) oddziałują na odbiorcę;
2. Mówienie i pisanie. Uczeń:
1) zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie;
2) buduje wypowiedź w sposób świadomy, ze znajomością jej funkcji językowej, z uwzględnieniem celu i adresata, z zachowaniem zasad retoryki;
4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;
6) tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: wypowiedź o charakterze argumentacyjnym, referat, szkic interpretacyjny, szkic krytyczny, definicja, hasło encyklopedyczne, notatka syntetyzująca;
IV. Samokształcenie.
1. rozwija umiejętność pracy samodzielnej między innymi przez przygotowanie różnorodnych form prezentacji własnego stanowiska;
2. porządkuje informacje w problemowe całości poprzez ich wartościowanie; syntetyzuje poznawane treści wokół problemu, tematu, zagadnienia oraz wykorzystuje je w swoich wypowiedziach;
Zakres rozszerzony
Treści nauczania – wymagania szczegółowe
I. Kształcenie literackie i kulturowe.
1. Czytanie utworów literackich. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:
6) rozpoznaje w utworach literackich konwencje: baśniową, oniryczną, turpistyczną, nadrealistyczną, postmodernistyczną;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne. Uczeń:

- charakteryzuje cechy groteski i oniryzmu,
- analizuje źródła komizmu w utworach o charakterze groteskowym,
- interpretujesz fragmenty powieści *Marsz Polonia* przy użyciu kategorii estetycznej groteski,
- redaguje własny tekst o cechach groteski.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- drama.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Nauczyciel inicjuje rozmowę na temat: Jakie skojarzenia estetyczne budzi określenie „groteska”.
   Prowadzący może zaprezentować uczniom przykłady grafik lub obrazów, utrzymanych w stylistyce groteski.
   Nauczyciel zaznacza, że fantastyczne malowidła, często ukazujące diabły i maszkary, pojawiały się w sztuce renesansu, która sięgała po motywy antyczne. Określenie „groteska” rozpowszechniło się w XVII wieku w związku z popularnością rycin Jacqes’a

Callota, które przedstawiały potwory i wynaturzone postaci ludzkie w upiornym karnawale. Utrwaliło to skojarzenie groteski z dziwacznością i śmiesznością.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel udostępnia uczniom e-materiał i wprowadza ich w temat lekcji, nawiązując do wcześniejszej rozmowy.
2. Nauczyciel wraz uczniami ustala cele zajęć i kryteria sukcesu.
   Prowadzący może poprosić uczniów o podanie przykładów groteskowych i onirycznych utworów literackich i komentują propozycję, zachęcić uczniów do zapoznania się z cechami gatunkowymi (omawianymi w sekcji „Przeczytaj").

Faza realizacyjna:

1. Uczniowie indywidualnie zapoznają się z treścią sekcji „Przeczytaj".
2. Uczniowie zapoznają się z prezentacją TED. Następnie dobierają się w pary i wykonują polecenia 1 i 2 z tej sekcji. Wybrane osoby prezentują odpowiedzi, a nauczyciel ocenia je i komentuje. Może rozwinąć temat, wskazując na podobieństwa i różnice między groteską a innymi typami utworów humorystycznych (np. satyra, poemat heroikomiczny).
3. Nauczyciel może poprosić uczniów o zapisanie na tablicy tytułów utworów o cechach groteski, pochodzących z różnych epok literackich (począwszy od *Rozmowy Mistrza Polikarpa ze Śmiercią*). Analogicznie uczniowie mogą poszukać przykładów utworów onirycznych (i zapisać tytuły na tablicy).
4. Uczniowie przechodzą do sekcji „Sprawdź się" i wykonują ćwiczenia 1–8 (ćw. 6 może być wykonane wspólnie, w formie dyskusji). Wybrane osoby prezentują odpowiedzi, a nauczyciel ocenia je i komentuje. O prezentację własnego groteskowego tekstu (ćw. 8) nauczyciel może poprosić kilka osób.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel prosi chętnego ucznia o podsumowanie wiedzy na temat cech groteski i oniryzmu. Inni uczniowie uzupełniają jego wypowiedź.
2. Nauczyciel stawia pytanie o celowość tworzenia groteskowych przedstawień rzeczywistości w literaturze. Uczniowie odpowiadają, a nauczyciel uzupełnia ich wypowiedzi.
   Prowadzący stawia pytanie o źródła humoru w grotesce. Uczniowie odpowiadają, a nauczyciel komentuje.
3. Nauczyciel ponownie odczytuje temat lekcji i inicjuje krótką rozmowę na temat spełnienia kryteriów sukcesu.

Praca domowa:

1. Napisz rozprawkę na temat: Czy groteska jest dobrym narzędziem krytyki społecznej lub politycznej.

Materiały pomocnicze:

- Wojciech Strokowski, *Polonista polimedialny*, w: *Polonista w szkole*, pod red. Anny Janus-Sitarz, Kraków 2004.
- Jerzy Pilch, *Marsz Polonia*, Warszawa 2008.
- Barbara Matusiak, *Groteska – temat na czasie. Groteska – geneza i ewoluowanie terminu*, „Polonistyka” 2020/37.

Wskazówki metodyczne

- Uczniowie mogą wykorzystać multimedium „Prezentacja TED” do przygotowania się do lekcji powtórkowej.